

Лекція 27, 28

Тема: Греція та Рим – колыска європейської культури: від античності до сьогодення.

- 1. Архітектура та скульптура античності.**
- 2. Театральне мистецтво.**
- 3. Музична культура античності.**

Література:

- 1) Подольська Є.А Кредитно-модульний курс культурології/ Є.А Подольська, В.Д. Лихвар, Д.Є. Погорілий. – К.: «Інкос», 2006, с. 154 - 169;
- 2) Масол Л.М. Мистецтво (рівень стандарту, профільний рівень): підручник для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти / Л.М. Масол. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018, с. 104-133.

1. Архітектура та скульптура античності.

Досягнення античної цивілізації становлять підґрунтя розвитку європейського мистецтва. Мистецтво Античності – це мистецтво Давньої Греції та Давнього Риму, яке безпосередньо пов'язане з античною філософією та міфологією.

Характерною рисою класичної грецької культури є антропоцентризм. Саме в Афінах філософ Протагор дійшов висновку: «Людина є мірою всіх речей». Для греків людина була втіленням всього сущого, прообразом усього створеного й творимого, тому **головна тема грецького мистецтва – людина**. Повністю виявити всі можливості людини – така була мета мистецтва, поезії, філософії і науки. Людину сприймали як найвище творіння природи і тому митці зображували людину, наділену тією гідністю і тією красою, яку належить їй в самій собі виявити. Грецьке мистецтво твердо стає на шлях гуманізму і визначає мету – створення краси, рівнозначної добру. Ідеальна краса, створена мистецтвом спонукає людину до самовдосконалення.

На відміну від критської архітектури, що мала вигляд палаців, архітектура Греції була, насамперед, храмовою. Але грецькі храми мали з самого початку особливе призначення. У них не збиралися для моління, адже культові церемонії проводились перед жертовником під відкритим небом. Грецький храм використовувався винятково як приміщення для **статуї божества у вигляді ідеального образу людини** (чоловіка чи жінки). Отже, храм був нібито вмістилищем, архітектурним обрамленням рукотворної краси, тієї, що не змогла створити сама природа, надавши такі можливості людині.

До наших часів дійшли чудові пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва, які й нині викликають захоплення своєю неповторною красою та досконалістю. Давні греки, які відкрили поняття гармонії, тісно пов'язували його з поняттям міри. *«Міри у всьому дотримуйся»*, – радили давньогрецькі мудреці. Міра примушувала постійно виявляти внутрішні зв'язки через симетрію, пропорції, ритм – основні поняття у природі, мистецтві. **Це**

відобразилося щонайперше в архітектурі Давньої Греції, якій була властива збалансованість композиції та рівновага всіх частин.

Саме в давньогрецькій архітектурі було вироблено сувору систему, засновану на **пропорційному співвідношенні всіх частин будівлі**. Пропорційна узгодженість виникла в результаті вивчення законів навколишнього світу, в тому числі дивовижної будови людського тіла, тому ця архітектура була в якомусь плані антропоморфна, подібна людині, співвіднесена з її пропорціями.

Художньо оформлена стійко-балкова конструкція отримала назву **ордер** (від лат. *ордо* – «порядок», «лад»). Саме ордер визначає структуру колон і розміщеної на них верхньої частини будівлі й даху. Роль колони в грецькій архітектурі була великою, вони оточували целлу (приміщення для статуї божества), визначали всю зовнішність храму.

Склалися **три класичних ордери (доричний, іонічний і коринфський)**, які продовжують застосовуватися й понині. Збалансованість архітектурної композиції та рівновага складових частин ордеру відповідали уявленням греків про гармонію. Давньогрецька архітектура була такою цілісною, що сприймалася більш пізніми стилями як першоджерело – еталон для наслідування.

Як відомо, до складу Грецької Республіки входять численні острови, найбільший з яких — Крит. Міф розповідає: коли Зевс закохався в дочку фінікійського царя прекрасну Європу, він, обернувшись на бика, викрав її і приплив на Крит. Там у них народилося троє синів, одного з яких звали Мінос. І тут міф перетинається з історією: наприкінці XIX ст. знайдене місце проживання започаткованої Міносом династії — знаменитий **Кносський палац**, збудований у II тис. до н. е., одна з найдавніших у світі архітектурних споруд. Планування палацу було складним і заплутаним. Тому його ще називають «лабіринтом Міноса».

Стіни палацу прикрашають дивовижні кольорові фрески. Їхній стиль не має аналогів у світовому мистецтві. Він задаровує витонченістю форм, їх ритмічністю, що створює ілюзію плавного руху і особливою вишуканістю, «співучістю» ліній.

Палац у Кноссі належав до Крито-Мікенської (Егейської) цивілізації — попередниці давньогрецької культури, вершина розвитку якої припала на середину I тис. до н. е.

Найвищого розквіту культура античної Греції досягає в сорокові і тридцять роки V ст. до н. е. Цей період був кульмінацією розквіту Афін. Вища слава Афін, їх величність і краса в історії світової культури нерозривно пов'язані з іменем вождя афінської демократії — Периклом. Насамперед **Перикл** вирішив відбудувати **Афінський акрополь** (верхнє місто) — так називали укріплену частину давньогрецьких міст, які будувалися на самому високому місті.

В ансамбль архітектурних споруд Афінського акрополя класичної доби входили такі архітектурні пам'ятки:

- **Храм Парфенон**, присвячений заступниці міста Афін — Афіні Парфенос (Афіні діві);

- Храм Ніки Аптерос (безкрилої);
- Храм Ерехтейон (421-406 рр. до н. е.).

Храм Парфенон будувався під загальним керівництвом Фідія. За погодженням із Периклом, він побажав втілити в цьому найбільшому пам'ятнику Акрополя ідею торжества демократії. Парфенон – найкращий храм, виконаний у дорійському стилі. Античні греки надавали великого значення утилітарному призначенню мистецтва. Для їх архітектури можна використати вислів О. Блока: «...єдність користі і краси». Парфенон був також сховищем, державною скарбницею, державним банком. У казну богині Афіни надходили різні пожертвування. Значну цінність у грошовому еквіваленті являли собою дорогоцінний металевий посуд та дорогоцінності.

У Парфеноні також зберігалася головна статую храму, виконана в **хризоелефантинній техніці** (від грец. хрисос – золото, елефас – слонова кістка). Існує думка, що в дні крайніх злигоднів дозволялось переплавляти золотий «одяг» статуї на монети з тією умовою, що згодом потрібно було повернути їх богині. Друге призначення Парфенону полягало в тому, що це була культова будівля, тісно пов'язана зі святом Панафіней. Третє призначення Парфенону в тому, що, увічнюючи перемогу греків над персами, він був монументом слави і завоювань, пам'яткою свободи і незалежності грецького народу.

У бажанні якомога простіше поєднати храм з пейзажем грецькі архітектори добивались виключних успіхів. Під час архітектурних обмірів Парфенону виявили, що в будівлі, як і в людському тілі, немає ані прямих, ані ні рівних площин: усі лінії і площини вигнуті або прогнуті, осі колон, при уявному їх продовженні вгору, перетинаються в одній точці на висоті двох кілометрів. Парфенон здається органічно вписаним у високій скелі Акрополя.

Храм Ніки Аптерос. Побудований близько 425 р. до н.е. архітектором Каллікратом. Храм Ніки Аптерос – одна з найгарніших будівель іонійського ордеру класичної епохи.

Мармуровий храм (висота колони – 4,04 м) мав по чотири іонійських колони з західної і східної сторін і глухі стіни з півдня і півночі. У невеличкому (3,74*4,19 м) внутрішньому приміщенні стояла статуя богині перемоги – Ніки. За легендою, Ніка була задумана і створена без крил, адже жителі Афін хотіли, щоб перемога завжди залишилася з ними і не могла покинути місто.

Храм Ерехтейон (421-406 рр. до н.е.). Останньою будівлею Акрополя був храм, присвячений Афіні, Посейдону і міфічному царю Ерехтетю. Це єдиний храм Акрополя, асиметричний у плані. Тут вперше в історії світової архітектури роль колон виконували **скульптури жіночих постатей – каріатид**.

Але у Греції є й інші, не менш цікаві історико-культурні об'єкти. Серед них — **Олімпія**, батьківщина Олімпійських ігор, які в давні часи об'єднували Грецію, а нині об'єднують весь світ. *Історія Олімпії також пов'язана з міфами: саме на цьому місці Зевс здобув перемогу над своїм батьком, страшним і жорстоким Кроносом. На честь цієї події славетний герой Геракл, син Зевса, і започаткував Олімпійські ігри.*

Найдавнішою архітектурною пам'яткою Олімпії вважається збудований у VII–VI ст. до н. е. **храм богині Гери**, дружини Зевса. Саме тут, з часу

відновлення Олімпійських ігор у 1896 р., раз на чотири роки відбувається ритуал запалення олімпійського вогню. Головна споруда Олімпії — **храм Зевса**, збудований архітектором Лібоном у V ст. до н. е. Це прямокутна у плані будівля, обрамлена з чотирьох сторін колонадою, проста і, разом з тим, гармонійна й велична.

Світової слави храм Зевса набув завдяки одному із семи чудес світу — грандіозній **статуї Зевса**, встановленій всередині храму, роботи великого скульптора і архітектора Фідія.

Архітектура й скульптура становили в Стародавній Греції **єдине органічне ціле**. Скульптурні твори не тільки визначали знаково-смыслову форму самого храму, який був «обрамленням» статуї божества, а й заповнювали перекриття та конструктивні частини будівлі. Скульптурні композиції розміщувались на фронтонах будівлі, а в іонійському ордері оточували рельєфний фриз.

Перші з грецьких скульптур відверто відображають вплив Єгипту. Фронтальність і невпевнене подолання скутості рухів – виставленої вперед лівої ноги чи руки, притиснутої до грудей. Кам'яні скульптури (частіше всього з мармуру, на який так багата Еллада), відображають невимовну чарівність. Це **оголені юнаки (куриси)**, атлети, переможці в змаганнях.

Без перебільшення можна сказати, що скульптура Еллади зародилась на стадіоні. Благотворний взаємовплив фізичної культури і мистецтва виявлявся в тому, що художника надихала раса добре тренованого, стрункого тіла, а прекрасні статуї надихали юнаків на тренування, даючи їм зразок фізичної досконалості.

Ще одним образом скульптур були **юні жінки (кори)** в хітонах або плащах. Але грецькі жінки не брали участі в спортивних змаганнях, тому краса жіночого тіла не відразу засяяла в мистецтві.

Тіла грецьких статуй надзвичайно одухотворені. Кожний пластичний мотив – чи то опора на обидві ноги чи на одну, перенесення центру тяжіння на зовнішню опору, голова, нахилена до плеча чи відкинута назад мислилася грецькими художниками як аналог духовного життя. Тіло і психіка усвідомлювалися в їх неподільності.

Видатний фр. скульптор О. Роден якось влучно сказав про одну грецьку скульптуру: «Цей юначий торс без голови краще усміхається світу і весні, ніж могли це зробити очі і губи».

Проте рухи і пози, відображені в скульптурі майстрів Стародавньої Греції, могли бути найпростішими, майже буденними, і зовсім не обов'язково вони могли втілювати щось високе: Ніка, яка розв'язує сандалії, хлопчик, що виймає скабку з п'ятки, дискобол уславленого **скульптора Мірона** – майстра миттєвих станів і рухів.

Інший, не менш знаменитий **скульптор Поліклет** зображував своїх атлетів у спокійних позах, позах легкого та повільного руху. Цей рух зовсім не має «сюжетної» підстави, він самоцінний. Скульптури Поліклета – це пластичний гімн ясності розуму та мудрій рівновазі.

Обличчя античних грецьких статуй у класичний період **імперсональні**, тобто **мало індивідуалізовані**, відображені в небагатьох

варіаціях загального типу, але в цей загальний тип втілено високий духовний смисл. «Античність називають культурою тіла, північну культуру – культурою духу...» О.Шпенглер.

Важливою особливістю **давньогрецької скульптури** є прагнення майстрів показати досконале людське тіло. Гуманістична грецька міфологія, на якій базувалося мистецтво, вселяла віру в людину, прославляла її велич. На храмі в Дельфах були висічені слова: *«Людина є міра всіх речей»*.

Це гасло стосувалося всіх видів давньогрецького мистецтва. Боги в міфах наділені фізичною досконалістю і глибокою людяністю. Театр і музика покликані формувати духовну досконалість людини. Колони архітектурних споруд уподібнювалися людині, вдягненій у хітон, що спадає складками, і втілювали красу та людяність. Образ довершеної людини, гармонійно розвиненої фізично та духовно, був основою давньогрецького образотворчого мистецтва, зокрема скульптури.

Вазопис. Яскравим віддзеркаленням грецького живопису була **грецька кераміка**. Грецький керамічний посуд був досить різноманітним за формою: **овальні амфори** з вузькою шийкою і двома ручками – для збереження вина, зерна, олії і меду; **об'ємні кратери** з широким горлом – для вина, змішаного з водою, звичного напою греків; **вишуканої форми гідри** – посудини для носіння води з двома горизонтальними ручками, щоб підіймати на голову, і третьою, вертикальною, щоб знімати з голови; **площинні з ніжкою і двома ручками кіліки** – чаші для пиття; **високі, видовжені лекіфи** – для духмяної олії. Усі вони відзначаються дивовижно вишуканою формою, яка в кожній посудині визначалася її призначенням.

Мистецтво вазопису швидко вдосконалюється в пізньо-архаїчну епоху. Чорнофігурні вази характерні для VI ст., в їх виготовленні перше місце займає Атика зі столицею Афінами.

Чорнофігурний вазопис виключно декоративний. Малюнок наводиться на глиняний жовтий, оранжевий чи рожевий фон посудини. В основі малюнка – силует, так що постать зображується не об'ємно. Деталі відпрацьовуються різцем подібно гравіруванню по металу. Тіло жіночих постатей зафарбовується в білий колір. Уся не замальована частина вази у більшості випадків покривається лаком, який надає їй металевий відблиск.

У кінці VI ст. у вазописі настає докорінний перелом: чорно фігурний розпис замінюється на більш досконалий – **червонофігурний**. У ході розпису людські постаті залишають в теплом кольорі глини, а фон покривається блискучим чорним лаком. Деталі вже не гравіруються, а позначаються тонкими чорними лініями, більш тонкі, ледь помітні, блідо жовтими штрихами. Це дає можливість «відривати» постаті від площини, промальовувати їх мускулатуру, зображувати тонкі складки одягу тощо.

Римська античність запозичує більшість ідей і традицій грецької культури. Історія античного Риму охоплює період з VIII ст. до н.е. по VI ст. н.е., коли паралельно з процвітанням елліністичних центрів на Заході зростала військова міць Риму. Спершу – невеликі олігархії (влада багатих) на берегах

Тибру, потім – уся територія Італії і нарешті – велика держава, імперія, що поглинула всі середземноморські території, весь античний світ.

Падіння Карфагена в 146 р. до н.е. було переломною подією; починаючи з цього часу, Рим завоював Грецію. **Гордий Рим, непохитний і суворий, схилив голову перед великою грецькою культурою.** Власні художні традиції римлян були досить бідними. Рим сприйняв і асимілював весь пантеон грецьких божеств, давши їм тільки інші назви. Зевс став Юпітером, Афродіта – Венерою, Арес – Марсом і т.д.

Опанувавши грецьку культуру, римляни збагатили її чудовими відкриттями в галузі будівельної техніки. Римляни першими стали використовувати в будівництві міцний і водонепроникний матеріал – римський бетон, створили і вдосконалили особливу систему великих суспільних будівель із цегли й бетону, широко використовували поряд з грецькими ордерами такі архітектурні форми, як арка, склепіння, купол.

Давні римляни не тільки перейняли спадщину греків, але й розвинули її. До давньогрецького гуманізму римляни додали рис більш розсудливого розуміння світу. **Якщо культура греків – піднесено поетична, то в основі культури Давнього Риму лежить сувора проза і практицизм.**

Античний Рим дав людству раціонально розплановані, зручні для життя міста з мощеними дорогами, чудовими мостами, будівлями бібліотек, архівів, вілл. **Рим збагатив світову культуру арками, склепінням та куполом.** Саме давньоримський інженер та архітектор **Вітрувій** сформулював основні вимоги до архітектурної споруди: користь, міцність, краса, – що застосовують до сьогодення.

З проголошенням Римської імперії (I – V ст. н.е.) перед мистецтвом було поставлено завдання звеличувати особистість правителя і прославляти його владу. Будуються численні монументи римських імператорів I – II ст. н.е., коли Рим досяг вершин своєї могутності.

Владу імператорів підкреслюють грандіозні пам'ятники архітектури (ансамблі міст, знамениті імператорські бані – терми, амфітеатри).

Типи римських будівель різноманітні, світські не менш визначні, ніж культові, і багато з них закріпились у світовій архітектурі на віки (наприклад, **базиліка зі склепінчастим перекриттям**).

Ідея величі Риму знайшла своє яскраве втілення в його грандіозних архітектурних пам'ятках (Колізей, Пантеон, тріумфальні арки, колони тощо).

У I ст. був побудований знаменитий **Колізей** – амфітеатр, що вмщував одночасно п'ятдесят тисяч глядачів, які через вісімдесят входів могли швидко заповнити і звільнити амфітеатр. Тут відбувалися гладіаторські бої і травля звірів. Арена амфітеатру мала дерев'яну рухому підлогу, яка могла підніматися і опускатися. Вона могла заповнюватися водою із підведеного до будівлі рукава акведука, і тоді в Колізеї влаштовувалися морські битви.

Художню основу Колізею становили ритми зовнішньої стіни по вертикалі і горизонталі. Колізей поділяється на три яруси аркад, четвертий ярус глухої стіни був увінчаний круглими щитами, які посилювали ефект широти будівлі, «підтримували» ритмічність арок нижніх поверхів і прикрашали його.

«Колізей – споруда, по-перше, святкова, по-друге, світська, по-третє, призначена для масового використання» А. Цірес.

Пантеон – «храм усіх богів». Побудований близько 118-125 рр. в епоху імператора Адріана (117 – 138 рр.). Пантеон – це велична купольна ротонда, в якій вперше образний акцент був перенесений із зовнішнього виду на внутрішній простір храму.

Тут вперше була вирішена складна проблема організації внутрішнього простору: поєднання стіни і склепу, стіни і купола (будівля висотою 42,7 м була перекрита куполом 43,2 м у діаметрі без єдиної опори). Щоб підтримати таку громаду, знадобились масивні стіни, товщина яких досягає 6 м. І це надає зовнішньому виду храму деяку незграбність, яка виправдовується небувалим простором, що відкривається перед відвідувачем усередині храму. Це справжнє царство світла! Світло ллється зверху із дев'ятиметрового отвору в куполі – знаменитого «вікна Пантеону». Під впливом сонячного світла відвідувач сприймає весь цей величавий простір, обрамований пишною архітектурою, ніби частинку всесвіту, зібрану під дахом храму.

Греція не знала такого сферичного охоплення простору, а Європа пізніх часів узнала його саме завдяки Риму.

Скульптура. Римське образотворче мистецтво формувалося в тісній взаємодії і під впливом етрусського і грецького мистецтва, але повністю не наслідувало ці традиції, а виробило свої характерні особливості.

Мистецтву Давнього Риму властивий інтерес до особистості окремої людини з її позитивами або негативами, але обов'язково з лише її властивими рисами. Це особливо розкрилося у **скульптурному портреті**. Якщо скульптурний образ давніх греків був збірним – це був певний ідеал, приклад для наслідування, то в Римі він був покликаний зображати конкретного громадянина Римської держави як окрему особистість.

Римський скульптурний портрет бере свій початок з традицій знімати з обличчя покійного воскову маску, з якої робилась відливка, що точно відображала риси померлої людини. Прийом зняття маски римляни перейняли в Греції, де він був поширений в епоху еллінізму.

Маски для грецького скульптора були лише підсобним матеріалом у ході створення портрету. Римські майстри, які працювали над створенням портрету в мармурі чи бронзі, точно наслідували відливці, нічого не змінюючи, зберігаючи усі найменші подробиці обличчя. По суті їх завдання полягало у тому, щоб «відкрити очі» додати до маски потилицю.

Портрет – це найкраще, що створили римляни, в римському портреті розкривається перед нами дух стародавнього Риму. Римський портрет – це ніби сама історія Риму, переказана в обличчях. Вишукана «натуральність» і сила характеру.

До нашого часу дійшли **фаюмські портрети** (похоронні маски) – яскраві зразки давньоримського портретного живопису. З появою парадних кімнат у римських будинках і віллах на основі грецької традиції розвивається система високохудожніх розписів. Давньоримський живопис вражає глядача пишністю декоративних композицій, багатством сюжетів, різноманітністю художніх прийомів, освоєнням повітряної перспективи, розгорнутим

зображенням навколишнього середовища людини. Улюблені сюжети живопису пов'язані з міфологією, поемами Гомера.

У 16 ст. архітектор Доменіко Фонтана, прокладаючи канал, натрапив на стіну з написом, де була згадана Венера Помпейська – покровителька міста. Розкопки почалися майже через два століття, у 1763 р. До початку 1980-х було розкопано близько 3/5 території Помпеїв. **Помпеї** – давньоримське місто, руїни якого знаходяться в Італії. Помпеї загинули внаслідок виверження вулкана Везувій 24 серпня 79 року, яке поховало місто під тоннами пилу. На розкопаній частині Помпеїв облаштовано музей просто неба.

2. Театральне мистецтво Греції.

В Елладі (ще й таку назву має Греція) зародився і театр. Свій родовід він веде від народних гулянь на честь бога виноробства Діоніса (з часом став богом поезії і театру), під час яких йому співали дифірамби (хвалебні пісні). З урочистої частини дійств виникла трагедія, з жартівливої — комедія.

Під час святкувань влаштовувалися змагання драматургів. Зазвичай брати участь у них могли лише три драматурги. Спеціально готували хор, керівник якого називався **хорег**. Поступово хор розпався на дві групи, що по черзі оповідали про події, а поет **Феспід** додав до них актора, який вів з хором діалог. Пізніше **Есхіл** увів другого актора (що призвело до розвитку діалогу), а **Софокл** — третього, перетворивши дійство у незалежне від хору. Вистави відбувалися просто неба на круглому майданчику, що мав назву оркестра (грец. *orchestra*, від *orcheomai* — танцюю) і облаштовувався біля підніжжя пагорбів. Лави для глядачів вирубувалися на кам'янистих схилах. Частина такої споруди з місцями для глядачів навколо оркестри у вигляді півкола називалася **театроном** (місце для видовищ).

У величезному театрі неможливо було роздивитися міміку акторів, деталі костюмів. Тому актори грали в масках, які позначали тип персонажа (цар, жрець, жінка) або душевний стан чи характер (радість, горе, відчай). Актори збільшували й свою фігуру, застосовуючи котурни — взуття на високих дерев'яних підосвах. У грецькому театрі не було декорацій, він орієнтувався на слухове акустичне сприйняття.

Жіночі ролі виконували чоловіки. Використання масок зумовлювало особливості акторської гри. Актори майстерно володіли голосом значної сили і гучності, бездоганною дикцією, мистецтвом декламації і співу, танцю і руху в широкому розумінні. **В античній Греції актор користувався великою повагою, ним могла бути лише вільнонароджена людина.** Їх могли обирати на вищі державні посади в Афінах і відправляти як послів до інших держав.

Грунтом давньогрецького мистецтва вважають міфологію. В ході розвитку грецької трагедії до її сюжетів, окрім міфів про Діоніса, ввійшли розповіді про долі героїв старовини – Едіта, Геракла і Фесея та інших. **Таким чином, грецька драматургія запозичила свої сюжети з міфології.** Це пояснюється характером грецької міфології, її глибокою художньою виразністю.

Міфологія греків виросла з прагнення пояснити навколишній світ і була тісно пов'язана з релігією. Але крізь міфологічну оболонку драматург відображав в трагедії сучасне суспільне життя, виказував свої політичні, філософські і етичні переконання. Це робило трагедії надзвичайно дохідливою. У кожній п'єсі глядач зустрічав вже знайомих йому осіб і події і міг стежити за тим, як проявлялась фантазія драматурга.

За свідченням самих греків, трагедія досягла значного розвитку вже в другій половині VI ст. до н.е. Відомий трагік **Феспід** виділив с хору особливого виконавця – актора. Феспід був першим афінським трагічним поетом.

Перша постановка його трагедії відбулася навесні **534 р. до н.е.** на святі. Цей рік прийнято вважати роком **народження світового театру**. Ранні грецькі трагедії нагадували, швидше за все, ліричні кантати і майже суцільно складалися з пісень хору і актора.

Твори ранніх грецьких трагіків до наших днів не дійшли. В змісті комедії, так само як і в трагедії, з перших же днів її існування до релігійних мотивів додавались житейські, які надалі займали все більше місця. Поступово стали розігрувати і маленькі комічні сценки: викрадення злодіями їстівних запасів і вина та ін. До жартів, пісень і невеликих сценок вже у той час домішувалися елементи соціальної сатири.

У V ст. до н.е. з'явилась стародавня **аттична комедія**, політична за своїм змістом. Вона постійно піднімала питання політичного устрою, діяльності окремих установ Афінської республіки, її зовнішньої політики, війни і миру і т.п.

Свого найвищого розвитку театральне мистецтво V ст. до н.е. досягло у творчості трьох великих трагіків – **Есхіла, Софокла, Еврипіда** – і комедіографа **Аристофана**.

Театр в Греції був державною установою, тому організацію театральних вистав брала на себе сама держава, призначаючи для цієї мети спеціальних людей.

Драми ставили на трьох святах на честь Діоніса (в грудні, січні та березні-квітні). Драматичні вистави проходили як змагання драматургів. В них брали участь три трагічних і три комічних поета. Змагання продовжувалися три дні. Щодня з ранку грали три трагедії і одну сатинову драму. Виконання обов'язку **хорега** (особи, що організовували хор на свої гроші) і участь у трагічному хорі було справою вельми шанованою. Вважалося, що хореги, актори і члени хору знаходяться під особливим заступництвом божества. Всі вони навіть звільнялися від військової служби.

Судили на змаганнях особливі виборні особи. Для драматургів, що перемогли, було встановлено три нагороди. Окрім гонорару, отримували вінок із плюща. Хорег мав право спорудити пам'ятник в ознаменування своєї перемоги (на пам'ятнику писали час вистави, ім'я драматурга, назву п'єси і ім'я хорега).

Трагічні і комедійні актори повинні були вміти не тільки добре декламувати вірші, але й володіти вокальною майстерністю, оскільки в найбільш патетичних місцях драми актори виконували арії, вони доводили до

великої досконалості мистецтво співу. Але, окрім цього, грецький актор повинен був володіти мистецтвом танцю і мистецтвом руху взагалі.

Актори носили маски, міміка з гри була виключена. Важливішим було мистецтво руху і жесту. Маски створювали крупні узагальнені образи: регочуча, скорботна, втихомирена. Маски постійно змінювались. Певне значення мало і забарвлення маски: по багряному кольору глядачі впізнавали дратівливу людину, по жовтому – хитру і підступну. Чоловіки-актори одягали жіночі маски. Вживання маски обумовлювалося і розмірами грецького театру, без маски обличчя актора було б просто не видно із останніх рядів. Маски робили з дерева або полотна (полотно натягували на каркас, покривали гіпсом і розфарбовували). Маски одягали на всю голову, робили виступ над лобом, щоб збільшити зріст актора.

Театральний **хітон** мав довгі рукава і спускався аж до п'ят. Окремі персонажі одягали у спеціальний одяг: на театральних хітонах і плащах вишивалися різні малюнки: квіти, пальми, зірки, спіралі, фігури людей і тварин. Певне значення мав колір: в жовтому і червоному одязі грали ролі щасливців, а сині і зелені – невдахи. Взуття актора називалося **котурнами**, вони мали товсті, що складалися з декількох шарів підошви, завдяки чому збільшувався зріст актора.

Щоб додати своїй фігурі величності, під одягом закріплювали невеликі подушки, зберігаючи пропорції тіла. В комедії навпаки порушували пропорції, щоб викликати сміх. До наших днів дійшло багато статуеток акторів давньогрецької комедії (у маски витріщені очі, потворний ніс, широко відкритий рот, живіт і зад збільшений за допомогою подушок).

Трагічний хор налічував спочатку 12 осіб, потім 15. в комедії хор складався з 24 осіб. На чолу хору йшов флейтист. З появою другого і третього актора роль хору слабшає, але не зникає, драматичний конфлікт відбувається між героями без участі хору.

Коли відбувалися вистави, всі справи припинялися. Суди закривалися, боржники звільнялися від сплати боргів протягом всіх днів вистав. Навіть ув'язнених відпускали з в'язниць. Разом з чоловіками в театрі бували жінки, діти і навіть слуги, домашні рабині. На ці вистави люди збиралися зі сходу сонця. Спершу обирали місце самостійно, але справа доходила до бійок, тому ввели квитки (мідні кружечки, схожі на монети, які називалися символами), бідним видавалися особливі видовищні гроші (теорикон). Місця були поділені на сектори із позначенням однієї літери, починаючи з «А».

Глядачі їли і пили в самому театрі, всі були в святковому одязі, на головах – вінки. Якщо п'єса не подобалась, глядачі свистіли, клацали язиками, тупотіли ногами. Іноді актора проганяли зі сцени камінням. **Народна думка мала важливе значення для успіху вистави.**

Види давньогрецьких театрів:

- театр Діоніса в Афінах
- театр епохи еллінізму (III-I ст. до н.е., виникає нова комедія, що відтворювала сучасне життя, сімейно-побутові відносини; змінюється стиль гри; маски залишаються, але збільшується їх кількість; з'являються акторські товариства, що складались з вільно народжених чоловіків;

- **театр в Мегалополі** (вважався найбільший у всій Греції, вміщав більше ніж 40 тис. глядачів; нові театральні пристосування, «рухома сцена»);
- **ляльковий театр** (ляльковий театр пересувався на прихованих від глядачів колесах і являв собою невелику архітектурну споруду, ляльки приводяться в рух складною системою шнурів; театр виїжджав на середину міської площі).

Давньогрецька драматургія зробила величезний вплив на розвиток світового театру, привернула увагу до людини з усім багатством її духовного життя. 11 комедій дійшли до наших днів повністю. Це твори Аристофана. Розквіт грецького театру припадає на період творчості найбільших драматургів Греції – Есхіла, Софокла і Евріпіда.

3. Мистецтво танцю.

На зображеннях давньогрецького вазопису, у скульптурі, на рельєфах, якими оздоблені архітектурні шедеври, бачимо танцювальні сюжети. У Греції з давніх-давен танець вважався дарунком богів, утіленням єдності тілесної і душевної краси.

Терміном «танець» греки називали різноманітні рухи тіла, рук і ніг, ходу, акробатичні трюки, зміну виразу обличчя і міміку. Хор в античній трагедії декламував, теж виконуючи виразні рухи (саме в цьому і полягає пояснення слова «**орхестра**» — від «**орхеомай**», тобто «**танцюю**»). Частиною театального видовища були і сценічні танці, дібрані відповідно до кожного жанру. Виконавці відбивали такт ногами, надягаючи особливі металеві або дерев'яні сандалії, або за допомогою вустричних мушлів у руках.

Хореографія Стародавньої Греції відрізнялася досить суворим дотриманням ритму, який надавав фантастичну правильність діям і створював неповторне видовище. Танцювати в Стародавній Греції вміли практично всі, адже навчальна програма в школах передбачала обов'язковий урок танців. Молоді воїни, поряд з іншими гімнастичними вправами, вивчали і танці. Особливо популярними вони були у стародавній Спарті. В руках у танцюючих були луки, стріли, щити, факели, мечі.

Всі існуючі хореографічні постановки можна розділити на 5 умовних груп: **цивільні** (танцювали на громадських святах), **сценічні** (частина театральних видовищ), **домашні, обрядові і священні**. Останні присвячувалися Афіні, виконували під час жертвопринесень. **Були у греків танці ритуальні, гімнастичні, камерні салонні, тобто розважальні.**

Під час виконання танців учасники відбивали такт ногами, для чого взували спеціальні дерев'яні або залізні сандалі, іноді відбивали такт руками за допомогою спеціальних кастаньєт – мушлів.

У Греції існувало понад 200 танців. **Муза Терпсихора** покликана навчити душу і тіло правильно поєднуватися один з одним.

Вважається, що один із танців — **каренос** — вигадав Тесеї на честь вдалого повернення з Критського лабіринту. Танцювальну ходу очолював музикант, який грав на лірі, символізуючи собою Тесея.

Зазвичай у Давній Греції дорослі чоловіки і жінки разом не танцювали. А от юнаки й дівчата могли брати участь у так званих **ланцюгових танцях**.

Давньогрецький оратор і письменник Лукіан присвятив танцю цілий трактат «Діалоги про танець». Чимало описів танців знайдемо в «Іліаді» та «Одіссей» Гомера, що є безцінним свідомством для істориків мистецтва.

Унікальним сучасним феноменом є танець **сіртаки**, що у перекладі означає «торкання». Створений у 1964 році. Він використовувався у голлівудському фільмі «Грек Зорбас». Сіртаки — символ непереможної радості. Цей популярний в усьому світі танець не є народним, але він споріднений із грецькими народними танцями **хасапіко**, **підіхтос**. Танцюристи вишикуються в лінію або коло, на плечі партнерів кладуть руки. Найхарактерніші особливості сіртаки - повільний початок і поступове та неуклінне прискорення темпу. Сьогодні вивчають у всіх танцювальних школах світу.

Хасапіко схожий на російські козачі танці. Зародився в епоху Візантії в Константинополі. У тому районі, де він з'явився, жили м'ясники. Назва перекладається як «танець м'ясника». Завжди виконувався під спів. Танцюють чоловіки і жінки, соліста не має.

Зейбекікос, танець предків, виконували тільки чоловіки. Це єдиний, відомий світові сольний танець. Кроки в ньому завжди побудовані на імпровізації.

Сиртос – один з основних ритмів, на якому побудовано багато грецьких танців. Сиртос виконують групами, переважно на весіллях.

Карагуна (в перекл. «чорне пальто») – виконують виключно жінки. Танець починається з швидкого темпу і поступово до кінця переростає в сиртос.

Клефтікос – танець партизан, використовувався для відпочинку та військової підготовки.

Каламатіанос – один із найпопулярніших в Греції. Це різновид сиртос. Виконується під пісні, в яких співається про місто Каламата, від якого і пішла назва танцю.

Тсамікос – в різних районах виконується по різному. Рухи, стиль, форма – відображають звички і характер кожної місцевості.

Грецька музика і танці вивчаються в багатьох європейських університетах і навіть виконуються наживо з використанням **бузуки** – це грецький народний інструмент, схожий на мандоліну, який з легкістю поєднується з будь-яким іншим: акордеоном, гітарою, фортепіано. Звук його томний і скромний